

Visky S. Béla

A bűnténytől az irgalom-tényig¹

Az ilyenszerű kérdések – *Bűn és isteni irgalom, mint a mai ember problémája* – nem is igen fogalmazhatók másként, csakis így, a középkori realizmus stílusjegyeit hordozva, átfogó értelemben, mintha valahol – ha másutt nem, hát az ideák világában – valóban létezne „a mai ember”. Válaszainknak ellenben nyilván személyre szabottaknak, „nominalistáknak” kellene lenniük. Mert, ugye, ki is ez a mai ember? A Tokió, New York, Párizs, Hamburg, Budapest tömeg- és információáradatában élő, minden érték átértékelésén több-kevesebb sikerrel átesett/áteső „posztmodern” ember? De Budapesttől alig ötszáz kilométerre tudok olyan erdélyi falvakról, ahol bizony villanyáram sincs és nyilván premodern viszonyok közepette legelésznek a békés bivalyok, sajátos díszletet biztosítva az égre néző őslakosnak, aki a bűn és az isteni irgalom elementáris erejű drámájának éppúgy címszereplője, mint a maguk deszkáin az előbb felsorolt tízmilliók. Ki a mai ember? Balatongyöröki-e inkább, vagy kairói? Férfi-e inkább, avagy nő? Egyedül él, vagy párkapcsolatban? Gyerek-e, vagy aggastyán? És a borszíne? Hányas cipőt hord, de egyáltalán van-e cipője? És van-e lába? Látott-e már szivárványt? Csoháta is, vagy csak nézte? Mennyi a GDP-je és olvasta-e Platón? Harry Pottert? Hát a Bibliát? Ezen belül pedig: kizárólag Pállal értelmezi-e Pál apostolt, Jakab apostollal Jakabot, vagy hajlandó mindkettejüket egyazon tekintet körébe vonni? És ismeri-e a Koránt, a Bhagavad-gítát, a Tao-tö-kinget? Bontott-e már fel anthraxos levelet? Hiszi-e, hogy az egyik terrorista szeptember 10-én kedvesének címzett levelében *komolyan gondolta* volna azt, amit írt: „mindannyian boldogok leszünk”? Igen, vagy nem? Véletlenül létező, nem abortusztúlélő-e ön, kedves mai ember? És létezik-e szoftver az anyanyelvén? Nem?! Ember-e ön egyáltalán? Hogyhogy? Úgy értem, hogy még önálló államuk sincs? Van, de az nem az önöké? Tiszta képzavar, amiről beszél: honvágya van saját hazájában (Gyimesi Éva)? És igaz-e, hogy téged, mai ember, holnap-holnaputáni ember, klónoztak? Ne légy már olyan álszent, mintha te úgy születél volna, mint ahogy száz meg ezer évvel ezelőtt születtek az emberek! Bár tényleg van valami kirívó rajtad, mintha nem is lennél *formatervezett!* Esélyed van arra, hogy embermúzeumban mutogassanak! De maradjunk kérdésünknel, ki a mai ember: aki álmában is tudja, milyen a sivatagi vihar, de sosem látott még havazást – vagy fordítva? Lehet, hogy minden ettől függ?

Nem folytatom költői kérdéseim sorát, bár nyomatékosan fölhívom tisztelt hallgatóim figyelmét, hogy itt a „költői” nem „a teológia számára fölösleges” szinonimája. Ehelyett inkább a legszentebb komolysággal vallom az irgalmas Isten-

¹ Elhangzott a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen *Bűn és isteni irgalom, mint a mai ember problémája* címmel szervezett konferencián, 2001. november 28-án.

nek és néktek, testvéreim, hogy íme, kiálltam ide előadást tartani a *Bűn és isteni irgalom, mint a mai ember problémája* kérdéskörben, miközben e mondat egyetlen fogalmát sem látom, mint illenék, a maga végső tisztaságában.

Nem tudom, *kicsoda az ember* (szerencsére nem vagyok egyedül, többek között a nyolcadik zsoltár szerzője is szolidáris velem), következésképpen azt sem, ki a *mai ember*. Továbbmenve pedig, még a fölöttébb gyanús *ki vagyok én* kérdés sem tekinthető csupán amolyan pubertáskori identitáskeresésnek; ne feledjük súlyos teológia- és filozófiatörténeti hozadékát. Itt csupán három alapmodellre utalok.²

A hagyományos nyugati – modern – gondolkodásban az ÉN, mint megismerő, a világot átformáló szubjektum, in-dividuumként, osztatlan egységként szemben áll a világ dolgaival, mint tárggyal; Descartes „res cogitus”-a, mint abszolút szubjektum megszabadult – szabadnak vélte magát – a „res extensa” minden kötöttségétől. Pillanatig sem kétséges, hogy ki vagyok én, ki az ember ebben a megközelítésben: maga a *cogitare* öntörvényű aktusa. Csakhogy *Freud* azt állította, hogy „az ÉN nem úr többé a maga házában”, hogy nem az emeleti szépszoza giccses rendje uralja tudatalattink pincéinek iszonyú kacattömegét, hanem éppen fordítva: itt kell turkálnunk, ha olyasmire kívánunk bukkanni, mint „az emberi identitás magva”. A pszichoanalitikai interpretáció szemüvegén keresztül fürkészett test és annak indulatai – íme, az ember a maga póre, leplezetlen valóságában. *A posztmodern* némely teoretikusa viszont – így Jaques Lacan – a Buber, Mounier ihlette perszonalizmus nyomvonalán haladva árnyaltabb képet fest az emberi jelenségről; eszerint önmagára igazán a dialogikus szituációban talál rá az ember. Hisz amit én a beszédben keresek, az a másik válasza. Ami engem, mint szubjektumot megalapoz, létrehoz: az az én kérdésem. Az engem hallgató az a hely, ahol az ÉN megszületik, létrejön.

Mindhárom – végsőig egyszerűsített – elgondolás nyilván tartalmaz igazság-mozzanatokat; az egyetlen képletrácsba sem szorítható, *történő ember* különböző aspektusaira irányítja a figyelmünket. Még feltűnőbb azonban valamennyi megközelítés részszerintisége. Sokkal inkább leíró modellekként értékelhetjük ezeket az elgondolásokat, amelyek azonban csődöt mondanak, ha valamiféle embert megalapozó, őt transzcendáló funkciót kérnének számon rajtuk. Sem a vegytiszta Értelmem, sem a társadalmi kötöttségekre fittyet hányó, izmos ösztöneim nem képesek „túlvezetni önmagamon” (ember-alattivá tenni annál inkább!). Még a rokonszenves dialogikus szituáció sem bizonyulhat semmiféle arkhimédészi pontnak, amelyen megvethetném sarkamat, hogy kimozdítsam „empirikus magam” afelé az énem felé, aki nem vagyok, de akivé lennem kell. Nem tekinthetünk el ugyanis egy apróságtól: ki folytatja ezeket a dialógusokat? Az ember,

² A kérdés bővebb kifejtését, valamint teológiai értelmezését Heinzpeter Hempelmann: *Gott in der Erlebnisgesellschaft – Postmoderne als theologische Herausforderung* c. könyvében találhatjuk. Brockhaus Verlag, Wuppertal 2001. A továbbiakban kölcsönzöm néhány gondolatát.

nemdebár? Helyben vagyunk. Ki váltja meg akkor dialógusainkat a hazugságtól, a félelemtől, attól, hogy párbeszédeinkben többek legyünk, másak legyünk, mint egyetlen felfűjt, hetven kilós, önző gén? Ki tesz szabaddá, hogy szabaddá tehessem a velem beszélőt? Senki, mondja „a mai ember”, sugallja a gondolkodás mai trendje. Elégedjünk meg a viszonylagos dolgokkal. Ez a logika így okoskodik: ha valahol a világban két „erős szubjektum” találkozik, akik számára az ÉN öndefiníciója vitathatatlan mérték, mégpedig két különböző mérték, akkor elkerülhetetlen e két erős szubjektum ütközése. És most gondoljunk el hatmilliárd ilyen egyént, hatmilliárd biliárdgolyót: mi, tisztelt mai emberiség, folyamatos világháború vagyunk. Egy nagy csomó permanens genocídium. Kétségbeejtő – de nem reménytelen – helyzetünket orvoslandó, tiszteletre méltó némelyek (Jean-François Lyotard, Gianni Vattimo, Wolfgang Iser) azt szorgalmazzák, hogy az ember mondjon le mindenféle „erős gondolkodásról”, adja fel az „erős szubjektumot”, ha meg akar szabadulni a legszubtilisebb, legdurvább, és a közöttük húzódo valamennyi ütközés meg ütközet erőszak-hordalékától. A non-fundamentalizmus jelszava, a sehová és semmihez és senkihez végérvényesen nem kötődés délibábja igézi meg „mai emberünket”. Az említett Wolfgang Iser egyenesen kívánatosnak, minden bűn és agresszivitás gyógyszerének látja az általa így jellemzett alaphelyzetet: „Ha nincs többé első alap sem végső biztonság, ha az embernek a történelmi és a jelenlegi dolgok labirintusában biztos vezérfonal nélkül kell eligazodnia, ha Descartes *Első Filozófiája* fikció volt csupán, a valóság pedig sokkal inkább plurális természetű, akkor sem hivatására, sem döntéseire nézve nincs többé sem interracionális, sem tranzacionális végső fórum, és végül meztelenül áll az eldönthetlenség szituációjában.”³ *A puha biliárdgolyók, ha ütköznek is, de legalább nem koppannak* filozófiája ez. Kérdés persze, hogy nem *contradictio in adiecto*-e az előbbi szintagma, hiszen biliárdgolyó-e még valami, ha puha? Ember-e még az ember végső fórum nélkül? Olyan végső valóság nélkül, amely egyszerre kölcsönöz az embernek tartást, meggyőződést, szívós elkötelezettséget – de nyitottságot, mások befogadásának készségét is ugyanakkor. Ézsaiás próféta látomásában (42. rész) Ebed Jahve e szent paradoxon megtestesítőjeként jelenik meg: Ő az, aki a pislogó mécesst el nem oltja, a megrepedt nádat nem töri el, miközben ő maga – éppen Jahvehoz kötődése révén – mindenestől „erős szubjektum” marad: nem pislog és meg nem reped.

Pascalnak mindenesetre volt végső fóruma, akinek királyiszékéhez apellálhatott (élt is e lehetőséggel). És Bonhoeffernek is, amikor a náci börtönben ugyanezzel a „ki vagyok én?” kérdéssel viaskodott. Ebben a helyzetben papírra vetett sorait idézem: „*Ki vagyok én? Gyakran mondják:/ cellából úgy lépek elő,/ derűsen, nyugodtan, keményen,/ mint várából a földesúr.// Ki vagyok én? Gyakran mondják:/ őreimmel úgy beszélek, szabadon, tisztán, kedvesen, /mintha parancsnokuk volnék.// (...) Az vagyok valóban, aminek mondanak?/ Vagy csak az, aminek magamat ismerem?/ Kalitkába zárt madár; sóvárgó, nyugtalan, beteg,/*

³ *Első filozófia*. 36.

aki levegőért kapkod, fuldokol,/ (...) hánykolódik nagy dolgokra várva,/ tehetetlenül aggódik, messze van barátja,/ imádságra, gondolatra, alkotásra fáradt,/ szíve üres, kész már mindentől búcsúzni?/ (...) Bárki vagyok, Te tudod, ismeresz: Tiéd vagyok én, Istenem!"⁴ Várúr volna az ember – avagy üresszívű bohóc? Utóbbi, aki az előbbit csak mímeli? Előbbi, akinek hát néha kiürül a szíve? Önmagát hitben a megtestesült végső Valóság tulajdonaként ismerő ember valóban várúri gesztussal fittyet hányhat e kérdéseknek. Kiléphet saját egója, szíve-húsa zakatolásának bűvköréből: „Si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, et novit omnia” (Mert ha vádol minket a szív, nagyobb az Isten a mi szívünkénél, és mindent tud. 1Jn 3,20). Luther erről, az embert kívülről, az isteni irgalom irányából értelmező és megalapozó *eksztázisról* így ír: „Ezért bizonyos a mi teológiánk: mert önmagunkon kívülre helyez bennünket. Nem a lelkiismeretemre kell támaszkodnom, mint végső fórumra, nem az érzékeimre, nem a cselekedeteimre, hanem az isteni ígéretre és igazságra, mely meg nem csalhat.” Ezért gondolhatjuk bizton, hogy az álmegoldásokkal szemben továbbra is a kereszt botránya és paradoxona az arkhimédészi pont. *Amikor gyenge vagyok, akkor vagyok erős. Az én erőm (dünamiszom) erőtlenség által jut célhoz.* A Krisztussal együtt való meghalás tehát nem végső cél; nem a személyiség – rettegett – felfüggesztése: csak út a vele együtt (szün Krisztó) történő feltámadás felé. Az ember egyetlen olyan típusú „erős személyisége” felé, mely nem rombol, hanem épít, nem sebez, hanem gyógyít. Hans Urs von Balthasar írja *A három nap teológiájában* Pál apostol eme pozitív célirányultságáról, az egyoldalú egzisztencialista megközelítést is némiképp korrigálva, a következőket: „A lutheri *sub contrario* hiatusában tehát előtűnik ugyan a Kierkegaard-féle *abszolút paradoxon*, de Pál túllép annak statikus megfogalmazásán. A paradoxont kifejező állítás sokkal inkább egyfajta belső dinamikával rendelkezik, s ez célra irányulásában fejeződik ki (szegénnyé lett, *hogy gazdagok legyetek*), fényt gyűjtván a racionális megértés lehetetlenségének a sötétségében: a *szeretet* fényét. [...] Amennyiben Jézus halála az abszolút szeretet funkciója – *mindenkiért meghalt* –, annyiban egy principium érvényével rendelkezik. Ez persze nem »formális logika«, hanem olyan, amelynek tartalmát az örök és megtestesült Logosz egyszerűsége és személyisége tölti ki, sőt amelyet ő maga teremtett, és amellyel azonos. Ez az átütő erő is része a »botránynak«, nem szabad »ellágyítani« és »kiüresíteni.«”⁵ Eszerint: a *pusztító* erőnek a *teremtő* erő az alternatívája, és nem a gumi-ember.

„Istenem, mindenem – visszahangozta egykor Assisi Ferenc – tied vagyok, Istenem!” Nem tudom, ki az ember, de tudom, hogy kié. A lét nem nominativusos, hanem genitivusos szerkezetű.

És ugyanilyen tudatlan vagyok a *bűn*, de legkiváltképp *az isteni irgalom* dolgában. Ez a „legkiváltképp” pedig már egy bizonyos aszimmetriára utal, amely

⁴ *Börtönlevelek*. Harmat. Budapest 1999. 165.

⁵ Osiris. Budapest 2000. 46.

ott feszül e két titokzatos valóság között. Pilinszkyt parafrázálva, az *imádság* szót az *irgalommal* helyettesítve (ami, becsületszavamra, ugyanaz), ezt a tételt kapjuk:

Valójában két szó, mit ismerek,
bűn és irgalom két szavát.
Az egyik hozzám tartozik,
A másik elhelyezhetetlen.

Az ember itt

Vagy teológus nyelven szólva, máris ott vagyunk a nagyon is habituális természet és az egyáltalán nem habituális kegyelem ősrégi bozótjában! Csak hálások lehetünk azok bátorságáért, akik a *Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról* dokumentummal csapásokat kívántak vágni ebben a dogmatikai rengetegben. Végre békésen beszélget egymással Pál és Szent Jakab. Mi több: talán szeretik is egymást. Sőt, ami ennél is több: talán egyenesen magasztalják Istent azért, hogy a másik kissé másmilyen, mint ők maguk. Mindenesetre, jó, hogy egyik fél sem kerülheti meg többé az efféle mondatokat: „Ez a hit a szeretetben tevékeny; ezért nem lehet és nem szabad a keresztyén/keresztyén embernek cselekedetek nélkül maradnia. Bármi azonban, ami az emberben a hit szabad ajándékát megelőzi vagy követi, a megigazulást nem érdemli ki, és annak nem alapja.” (25. pont) Örvendetes ez a közös asztal. Csakhogy a bűn és irgalom drámáit – vagy éppen románcait – élő „mai ember” nem dogmatikai fogalmak fonnyadt mazsoláit kívánja elvenni erről az asztról. Ezen a ponton jogosnak tartom Ratzinger bíboros egyetlen szóba sűrítendő bírálatát: elkéstünk. Persze, jobb később, mint soha. „Eddig senkinek sem sikerült igazán időszerűsíteni a megigazulás tanát; ez arról tanúskodik, hogy a történelmi viták elavultak. Aktuális kifejezéssel élve azt mondhatnánk: paradigmaváltás történt; a valóság koordináta-rendszerében elfoglalt helyünk egészen más látószögbe helyezett minket... A klasszikus vitákat már csak a tudósok értik, akik természetesen annál jobban ragaszkodnak a mások számára idegen, önmaguknak kisajátított világukhoz.”⁶ Hanem mit akar elvenni a mai ember erről az asztról? Az irgalom *tényeit*: a megbékélés kenyerét és borát. De itt nem csak az eukarisztiára gondolok, arra is. Hanem alapvetően arra az ősrégi kérdésre, hogy ha az Ige testté lett, majd a test ismét Igévé, szavá az Írásban, akkor hogyan ismétlődik meg a mindennapokban az Ige újbóli testté válása. Ne csúszunk itt egy hamis alternatíva kelepccéjébe: ne gondoljuk, hogy az evangélium-hirdetés, tehát az irgalom *beszéde* helyett, és azzal szemben, a mai embernek az irgalom *tényeit* kell inkább nyújtani. A Bibliában a **דבר**, tudjuk, *beszéd-tény*, vagy Ebeling szavával: *szóesemény* (Wortgeschehen). Elválaszthatatlanul és összeelegyíthetetlenül, mint Krisztus kettős természete. Mit kíván a mai nemzet? Tizenkét (avagy kilencvenöt) pontnál kevesebbet, de mérhetetlenül többet is: az *irgalom beszédének tényét* és az *irgalom tényeinek beszédét* egyszerre. Az irgalom beszédének ténye megüresedik az irgalom tényeinek beszéde nélkül; az irgalom tényeinek

⁶ *Communio*. 2000. szeptember–október.

beszéde viszont belső tartószervezet híján összeomlik, ha függetleníti magát az irgalom beszédének tényétől.

De kritikus helyzetekben eljuthatunk-e a kegyelem gyakorlatához, az irgalom tényéhez? A horvát nemzetiségű Miroslav Volf írja az *Ölelés és kirekesztés* c. könyve nyitányaként: „Miatán befejeztem előadásomat, Jürgen Moltmann professzor fölállt, és a rá jellemző módon föltette az elevenre tapintó kérdést: »De vajon egy *csetniket* átölelnél-e?« Mindez 1993 telén történt. [...] Mivel igazolhatnám ölelésemet? Miből meríthetnék hozzá erőt? [...] Egy darabig szótlanul álltam, pedig tudván tudtam, mit akarok mondani. »Nem, nem ölelném meg, bár Krisztus követőjeként meg kellene tennem.«”⁷ A Via Dolorosa útja a bünténynél is megbotránkoztatóbb irgalomtényig vezet.

Hogyan gondolom el tehát az irgalomtények fölmutatását a mai világ számára? Mielőtt a kérdésre válaszolnék, tegyünk egy rövid kitérőt és az elnagyoltság ódiúmat is vállalva, modellezzünk egy keveset. A *középkorban* az evilági-túlvilági evangélium (túlvilági eredet, de evilágnak szól) *csak túlvilágivá* lett. Csak cél volt, de nem eszköz – Isten igazságának földi kiterjesztéséért. A reformátori paradigma, noha erőteljes impulzusokat ad e világ felé forduláshoz, mégis inkább kényszerű átmenetnek látja és láttatja az ember peregrinációját „a siralom-völgyben”; Kálvin nem mentes a platonizáló hajlamoktól. Ilyen értelemben a reformáció is a középkori modellen belül marad. A *gratia non tollit sed perficit naturam* gondolat ellenére, a kegyelem nem csak tökéletesíti, illetve protestáns részen kicseréli-újjászüli a természetet, hanem bizony el is nyomja azt. A *szekularizált-egyházi modellben* viszont az evilági-túlvilági evangélium csak evilágivá torzult; csak eszköz már a társadalmi igazságosság megvalósítására, az ember személyi „felszabadítására”, de megszűnt célnak lenni; a hamartológiai-szoterológiai-eszkatológiai távlatot kiszorította a pszichológiai-szociológiai szempont. A *hedonista modell* pedig azt ruházza fel túlvilági távlatokkal, mágikus erővel, ami mindenestől csak evilági. Nem az Isten imágójának nekünk kölcsönzött, észaiás-ötvenhármas, nem kívánatos arcú szépsége minősíti többé az embert (ez az a *humanum alienum*, ami hitben a legsajátosabban a miénk); minősítenek ezzel szemben a címek, a tárgyak, az aranyon szerzett státusszimbólumok. (Kolozsvári reklámtábla: Fiatalember álomautóban, öles felirat: Ugyan ki az, aki ezentúl ellenállhatna hódításaimnak? – Így néz ki az, amikor tárgyaktól kölcsönözzük önnön értékünket!)

Hogyan juthatunk hát közelebb az irgalom tényeihez? Talán a következők szerint: Hiszem, hogy a fenti zsákutcák kísértésében van *régi-új, manak szóló evangéliumi modell*; talán így nevezném: a dicsekvés teológiája. Róma 5 értelmében: Dicsekszünk azzal a reménységgel, hogy részesülünk az Isten dicsőségében. De nem csak ezzel dicsekszünk, hanem a megpróbáltatásokkal is, mivel tudjuk, hogy a megpróbáltatás munkálja ki az állhatatosságot, az állhatatosság a kipróbáltságot, a kipróbáltság a reménységet; a reménység pedig nem szégyení meg,

⁷ Harmat. Budapest 2001. 11.

mert szívünkbe áradt az Isten szeretete a nekünk adott Szentlélek által. Aki a Léleknek ezzel a szeretetével szereti Istent, az szereti az Isten *világát* is. A páli ὦς μὴ, aki él e világgal *mintha nem* élne, a világtól való szabadságot, de nem a világi dolgainkban megmutatkozó félszívűséget kell hogy jelentse. Élvezhetjük a világot teljes szívvel: mert „minden tiszta a tisztának” és „minden a tiétek”. Persze, mindezt az ágostoni mérték alatt: nem feledve, hogy a teremtés immanens elemei csupán közvetítő csatornái a szépségnek, de nem forrásai. Isten a forrás, és a hívő ember számára minden dolog Isten transzparenciája a földön. Ezért nem azonosítható többé a világ a siralomvölgygel. Mert ő, a hívő ember, azt látja, hogy Isten jelen van a pokol hetedik bugyrában is. Egy katolikus pap fogsága idején a megbilincsel, egymáshoz láncolt foglyokat látva felkiáltott: „az eleven rózsafüzér!” És mivelhogy nem volt olvasója, elmondta a maga Üdvözlégy Máriáját, köszöntve minden hozzáláncolt embert, mint a rózsafüzér gyöngyeit.⁸ Talán így, ezzel a poverellós együgyűséggel/derűvel, valamint Kolbe-atyás elszánással juthatunk el addig, hogy a bűntények dömpingje közepette, az Irgalom véghezvigye általunk az irgalomtények életre hívásának cselekményét. Ez sem kevesebb, mint *creatio ex nihilo*. A bűn: adott. Mégpedig – a klasszikus barthi alapformákat említve – az önmegváltásra törő *góg* számtalan változatában. És adott az isteni ígéreteket megragadni nem tudó *restség* formájában (Emmaus-szindrómának is nevezhejük: „Milyen rest a szívetek arra, hogy mindazt elhiggyétek, amit megmondtak a próféták!”). Végül, de korántsem kimeríthetően, a *hazugság* módozataiban. A heideggeri-tillich *„nem autentikus lét”* végeérhetetlen színjátékaiban.

Am a probléma az, hogy a „mai embernek” nem problémája az efféle bűnre való érzékenység.⁹ Vagy ha mégis, nem jut el annak megnevezéséig (pl. a platóni-gorgiászi örök hiányérzetet nem biztos, hogy Isten utáni vágyként azonosítja emberünk). Ha pedig valami nem artikulálódik, nem is tudatosul. De az is lehet, hogy mégis; hogy a mai ember teljes intellektuális éleslátással felismeri, hogy „rajtunk már csak egy Isten segíthet”, de valami visszatartja a boldogító látástól. Megtörténik ugyan valamilyen Ivan Karamazov-féle *kvázi kenózis*, de a kegyelem kiáradása mégis elmarad. Ő az az embertársunk, „*Kit mindenétől üresen/ talált a szörnyű kegyelem,/ megsemmisülten, mielőtt/ a semmi habjaiba dőlt!*”¹⁰ Legyünk éberek, hogy mielőtt ez megtörténne, ne csak a bűnnel, hanem az irgalommal is mellbevágó tények formájában szembesülhessen a mai ember. A protestáns lelkeszből agnosztikus filozófiaprofesszorral lett cambridge-i gondolkodó, Don Cupitt prognózisa szerint a harmadik évezredben a vallás kizárólag úgy maradhat fenn, mint 1. az értékek rendszere, 2. a magánélet tartozéka, 3. az egyéni tudat

⁸ R. Wurmbrand: *Beszédek a magánzárkában*. Harmat-Koinónia, Budapest-Kolozsvár 1996. 30.

⁹ Ratzinger: A mi problémánk már nem bűneink terhének megtapasztalása, hanem a bűn tapasztalásának hiánya. *Uo.*

¹⁰ Pilinszki: *Késő kegyelem*.

eleme, vagy mint 4. ellenkultúra.¹¹ Meggyőződésem, hogy ezt az előrejelzést egyedül az irgalomtények dűnamisza képes a mai világban hitelesen cáfolni.

Az elején azt kérdeztem: ki ez a mai ember? A kérdőjeles válaszokban szét-szórt szilánkok halmazát láttuk. Összességében pedig olybá tűnik a mai embersokaság a világ megannyi jelével együtt, mint *A rózsza neve* (U. Eco) végén, a leégett könyvtár perzselt lapjainak, szótöredékeinek halmaza, amit a szerzetes tarisznyájába gyűjtött. A jelek nem állhatnak össze értelmes mondatokká. De Krisztus, a Szó, látja a mondatot és ismeri annak értelmét: önmagát. Ő, akit Ágoston a *Filozófia Arcaként* ismert fel és azonosított, Ő maga a széthulló, az entrópiatörvénynek alávetett anyagi és morális világ végső személyi egysége. És Ő, aki valamennyiünket iskolájába hív, a szétszórt jelekből is összefüggő mondatok olvasására tanítja azokat, akiket akar.

A címhez visszatérve, figyeljünk három meghatározásra:

1. Azt a 23 pár kromoszómával rendelkező földi lényt nevezzük embernek, akinek szüksége van az Ember Fiára – akár felismerte ezt, akár nem.
2. A bűn: bűn.
3. Az irgalom pedig mindig meglepetés.

Milyen lenne egy olyan világ, amelyben a bűn lenne... nem meglepő, hanem: szokatlan?

Keresünk egy embert, aki inkább adni akar, mint kapni, akinek fontosabb lenni, mint birtokolni, aki a hallgatásért lemond a beszéd-ről, akinek nem csak az én és a te fontos, hanem a mi is, aki nem másokra várva üvölt az igazságért és papol a szeretetről, hanem saját szeretetéből hozza elő az igazságot.

Kozma Zsolt: *A nacionalista jellegű ellenségeskedések lelkigondozói megközelítése. A keresztyén hit és az emberi ellenségeskedés* c. kötetben. Budapest 1995.

¹¹ *Eltűnt istenek nyomában*. Kulturtrade. Budapest 1997. 9.